

Nieuwsbrief november 2008

Terwijl de financiële crisis de gemoederen in de rijke delen van onze wereld, in de rijkere delen van de opkomende economieën en in de rijkste delen van de ontwikkelingslanden terecht verontrust, verschuift in Nederland de discussie over fundamentele crisisoplossingen al weer naar partijpolitieke standpunten. Intussen gaan de oorlogen in Irak en Afghanistan en de burgeroorlogen in Afrika (Congo) gewoon door. De armsten in conflictgebieden worden er het meest door geraakt.

De betekenis en de effecten van de actuele crisis in het financiële stelsel met betrekking tot o.a. *human security* en het mondiale vraagstuk van armoede en duurzaamheid staan dit jaar centraal op de

Jaarvergadering van Pugwash Nederland

op 26 november, van 18.30-21.00 in het Hoog Brabant Vergadercentrum in Utrecht.

Voor een inleiding op een discussie over dit onderwerp zijn drie sprekers uitgenodigd, allen leden van de *Economen voor Vrede en Veiligheid*, n.l. Bob Goudzwaard, Hans Opschoor en Piet Terhal. De leden van onze vereniging zijn uitgenodigd aan deze discussie deel te nemen. Wij verzoeken u echter zich aan te melden bij het EVV-secretariaat (janik@epseu.org).

Waar middelen voor de opbouw van een vreedzame, eerlijke en duurzame wereldeconomie gevonden kunnen worden, suggereert een studie, die afgelopen juni publiek werd gemaakt:

Subsidiëring van militair onderzoek

Philip Nauwelaerts

Op vraag van het Vlaams Vredesinstituut heeft Paul Dunne van *Economists for Peace and Security*, UK, en professor aan de University of the West of England, Bristol, een uitgebreid onderzoek verricht dat te vinden is op www.vlaamsvredesinstituut.eu. Dit onderzoek is bedoeld om na te gaan of de overheid nog een rol te spelen heeft in de subsidiëring van onderzoek dat aan de defensie ten goede komt.

Voorstanders van defensieonderzoek argumenteren dat technologische ontwikkelingen dikwijls hun oorsprong hebben gevonden in militair onderzoek en gebruik. De spin-off (overdracht van technologie naar de civiele sector) van militair onderzoek zou een grote meerwaarde betekenen voor de economie. Ontwikkelingen zoals internet, scanner, echografie, etc. zouden hun oorsprong vinden bij de militairen.

Tegenstanders argumenteren dat het eenvoudiger en goedkoper is rechtstreeks te investeren in civiel onderzoek, of het nu om geneeskunde of andere hoogtechnologische aspecten gaat. Tenslotte is het verschil tussen militair en civiel onderzoek niet steeds duidelijk, vooral niet als het over hoog

technologisch materiaal gaat. De recente opkomst van “security services” maakt het niet eenvoudiger.

Het onderzoek van Paul Dunne besluit dat militair onderzoek en ontwikkeling (O&O) geen belangrijke rol speelt bij de economische ontwikkeling. Het belang van militaire O&O neemt af, vooral na de Koude Oorlog, terwijl civiele O&O sterk toeneemt. Dit leidt intengendeel tot meer spin-offs van niet defensiespecifieke technologie naar defensie, in tegenstelling tot de vroegere spin-offs van defensie naar de civiele sector. Nieuwe industrieën komen op, waaronder informatie- en communicatie-technologieën (ICT), met als gevolg dat de grens tussen civiele en militaire O&O verder vervaagt. De defensie- en ruimtevaartindustrie zijn niet langer trendsetter in innovatie. Empirische analyses van de economische effecten van defensie-uitgaven tonen dat er in het beste geval geen impact is op de economische groei, maar dat deze impact waarschijnlijk eerder negatief is. De algemene conclusie gaat in de richting dat militaire O&O vandaag geen belangrijke factor is van economische groei.

Positieve effecten op economische groei en welvaart gaan daarentegen met zekerheid uit van onderwijs en scholing, hoewel de effecten van onderwijs en scholing zonder perspectief op een deelname aan de civiele samenleving ook conflictverhogend kunnen zijn.

Dat ook in onze scholen meer aandacht voor vredesvraagstukken nodig en gewenst is, was thema van een conferentie van economie-leraren, waaraan onze vereniging een grote bijdrage leverde:

European Economics Education Conference 2008

“The profit of Partnership”

Brigitte Janik

Onder dit motto vond van 10 tot 13 september in Den Haag de tweejaarlijkse conferentie van Europese economie-leraren plaats, deze keer georganiseerd door VECON, de Nederlandse vereniging van economie-leraren. De vraagstellingen van de conferentie sloten aan bij de achtste doelstelling van de Millennium Development Goals (MDG): ‘*Develop a global partnership for development*’. Onze vereniging was uitgenodigd om op vrijdag namiddag drie plenaire lezingen over de relatie tussen economie en vrede te houden en aansluitend nog een workshop te verzorgen waarin meer specifiek op de integratie van vredesvraagstukken in het (Nederlandse) economie-onderwijs werd ingegaan.

De bijdragen van de EVV sloten aan bij het gedachtegoed van Jan Tinbergen: ‘*Warfare affects human welfare to such an extent that economists must raise their voices against it.*’ Met een inspirerende inleiding stelde Henk van den Hooven de drie sprekers en hun bijdragen voor:

- Piet Terhal : *"Jan Tinbergen's theory of decision making for peaceful cooperation"*;
- Philip Nauwelaerts: *"Code of conduct or norms for companies in conflict areas?"*
- Philip Verwimp: *"The economics of peace and Conflict in the classroom"*

Doel van de bijdrage van EVV was het om de economie-docenten te motiveren om in het curriculum van het economie-onderwijs aandacht te schenken aan de relatie tussen economie en vrede en veiligheid. In de aansluitende workshop, geleid door Henk van den Hooven, bleek dat de leraren hierin zeer geïnteresseerd waren. Een vrij grote groep koos immers voor deze workshop. Duidelijk werd dat binnen het onderwijsprogramma ruimte gecreëerd kan worden om vredesvraagstukken te behandelen, maar dat een en ander wel in het kader van de verplichte stof moet gebeuren. Er werden concrete afspraken gemaakt, hoe het een ander gerealiseerd zou kunnen worden. Een samenwerking tussen EVV en VECON op langere termijn zal daarom worden nagestreefd.

Energievraagstukken kwamen tijdens een symposium aan de orde dat door voormalig EVV-bestuurslid Jan Smit in samenwerking met o.a. Studium Generale en ENECO werd georganiseerd.

Energie: bron van conflict of brug naar de toekomst ?

Piet Terhal

Het symposium Energy, Peace and Security werd op maandag 13 oktober 2008 in de Burgerzaal van het Rotterdamse stadhuis gehouden. Er waren drie sprekers, Lucas Reijnders, Coby van der Linde en Hans ten Berge. Voorzitter was Ko Colijn. De eerste spreker, Lucas Reijnders, schetste het dringende karakter van de energieproblematiek. Hij liet tevens op overtuigende wijze de grote mogelijkheden van duurzame energie zien (zonenergie, windenergie en geothermische energie). Coby van der Linde concentreerde zich op de belangenconflicten, die zich thans tussen landen aftekenen, vooral nu de olieprijs zo scherp is gedaald. Hans ten Berge zette uiteen hoe in Europees verband een low-carbon efficiënt systeem opgezet kan worden, waarbij reductie van koolstof-emissies van 60 tot 80 % bereikbaar zouden zijn.

Conclusie: een veelbelovende lange-termijn planning van de energievoorziening in de richting van duurzaamheid komt (nog) niet van de grond. Dat komt vooral doordat speculatieve chaos de energiemarkten beheerst en staten zowel als multinationals hun eigen geopolitieke belangen nastreven. Er is dringend behoefte om het onderzoeks- en investeringsbeleid van grote bedrijven en de werking van internationale markten beter te coördineren en dienstbaar te maken aan een overgangsstrategie naar duurzame energie. Dat is in ieders belang en het vergt een gezamenlijk plan op lange termijn, waarbij een aantal kernbeslissingen ten aanzien van onderzoek, investeringen en marktordening door alle landen gezamenlijk worden genomen.

Drie bijdragen van EVV-leden schetsen de achtergronden van conflicten en burgeroorlogen. Hoe kunnen deze theoretisch worden benaderd?

1. Burgeroorlog en ongelijkheid: kunnen donorlanden iets doen ?

Piet Terhal

Vicieuze cirkels tussen geweld en armoede zijn het onderwerp van een korte Policy Brief (1-2-2008) van Prof. **Mansoob Murshed**, bijzonder hoogleraar Economics of Conflict and Peace. Drie belangrijke risicofactoren worden in het stuk opgesomd, die kunnen leiden tot het falen van het "sociale contract" en het uitbreken van geweld. Deze drie factoren zijn (1) onvoldoende aandacht voor "herverdelende mechanismen", (2) de politieke risico's verbonden met de overgang naar een meer democratisch bestel, en (3) gebrek aan economische vooruitgang. (Voor de volledige tekst zie www.epseu.org/Documents/Scientific/PB1_MM.pdf)

Een artikel van **Graham Brown** en **Frances Stewart** in *EPS Quarterly juni 2008* werkt de eerste door Murshed genoemde factor (onvoldoende aandacht voor herverdeling) nader uit. Het gaat in veel ontwikkelingslanden om "horizontale ongelijkheden", die voor de onderliggende groep onverdraaglijk kunnen worden. Horizontale ongelijkheden zijn ongelijkheden tussen cultureel gedefinieerde groepen, bijvoorbeeld etnische, godsdienstige en raciale groepen. Deze ongelijkheden kunnen zich uitstrekken over allerlei aspecten van de samenleving, te weten economische (bezit, werk, inkomen), sociale (onderwijs, gezondheid, huisvesting) en politieke aspecten (toegang tot politieke macht, overheidsbanen, politie, leger etc). Zeker als een groep te lijden heeft onder meerdere, of zelfs alle drie soorten ongelijkheden, kan gaandeweg een explosieve situatie ontstaan. Vaak is van binnenuit een verschuiving ten gunste van de systematisch achtergesteld groep niet mogelijk. Democratie onttaardt zelf in een teugelloze machtsstrijd (zie ook de tweede factor van Murshed). Van buiten af kan invloed ten goede worden uitgeoefend. Om conflicten te helpen voorkomen, moeten - aldus de auteurs - donorlanden in de toekenning van hulp zich sterk maken voor herverdeling en het doorbreken van achterstelling, het verminderen van horizontale ongelijkheden. Voor het volledige artikel zie www.epsusa.org onder *Newsletter EPS Quarterly juni 2008*.

2. Which Economic Policy for post-conflict African Countries ?

Philip Verwimp

A developing country emerging out of war faces difficult choices. The needs are enormous, the resources are limited and the polity is heavily divided. Before policy makers make choices they should try to answer the following two general questions? (a) What is the nature of the conflict and (b) who is affected by it? The answer to these questions will determine post-war reconstruction to a large extent and thus the success or failure of policy interventions. Let us start with the first question.

The nature of the war is determined by its impact on the three forms of capital needed to generate wealth (physical like roads and factories; human like skilled labour and education and social like trust and institutions). Wars can destroy a lot of infrastructure without killing many people. In an agricultural economy, land may be mined or littered with unexploded devices as in Angola and Mozambique. This requires a policy of capital investment to rebuild the damaged infrastructure. The loss of human lives, the forced migration and the negative effect on schooling and income earning capacities require an educational policy that allows former soldiers and war victims to catch up with the education they did not receive. Uganda and Rwanda are example of this. The rebuilding of social capital and the need to redress the institutions of the war-affected country are probably the most difficult tasks, but arguably the most important one. Institutions such as the electoral system, the security of land tenure, the rules governing access to the civil service, the rules regulating competition in major markets to name but a few are the drivers of long-term economic development. In addition, if warring parties are convinced that post-conflict institutions are equitable, this will sharply decrease the probability of the country returning to war. This brings us to the second question: Who is affected by the war?

Most wars in Africa are civil wars where the civilian population is heavily affected, as victims for sure, but also as suppliers of soldiers or supporters of the rebel movements. This often leads to the most horrible crimes, in particular when the motive for looting and personal enrichment is mixed with an ethnic macro-level narrative legitimising the violence. In such wars - the war in the DR of Congo may serve as an example - soldiers are not or badly paid and rebels are not paid at all. As a result, wealth is redistributed at gunpoint. These wars have a levelling-off effect, destroying or redistributing wealth from the rich to the poor. Richer people with immobile assets such as land, businesses or factories are often hard hit. Policy responses however are often inadequate. The government of the state of Bayelsa (Nigeria) in the Niger Delta for example decided to pay the militants in order to prevent them siphoning of oil from the pipelines. This does not solve the institutional issue at the core of the problem, to wit the unequal division of oil rents in Nigeria. In a recent paper on Burundi, it is shown that poverty is persistent during war, but prosperity is not. In such a risky environment it pays to join a rebel movement, either to protect one's family or to share in the benefits when the movement forms the post-war government. Therefore, post-war economic policy needs to address the grievances of the different war affected parties, compensate the victims with free education and health care and temper the benefits given to the winners.

This requires measured but well-funded aid schemes to assist the cash-stripped war-torn country. Since devastation is not the same in all regions of the country, a regional policy is called for. This is all the more difficult in ethnically, linguistically or religiously divided societies where the most favourite region is not necessarily the region most in need.

In the hierarchy of needs, equitable post-war institutions trump all others, because such institutions can and should prevent grievances fomenting new conflict.

Selected reading:

- Bigombe, B. et al (2000). Policies for Building Post-Conflict Peace, *Journal of African Economies* Vol. 9, No. 3
- Collier, P.(2006), War and military expenditure in developing countries and their consequences For development, *The Economics of Peace and Security Journal*, vol.1, n.1
- Verwimp; P and Bundervoet T.(2008), Consumption Growth, Household Splits and Civil War, *ECORE Discussion Paper 69*, Bruxelles and Louvain-La-Neuve.

3. Jan Tinbergen European Peace Science Conference

Matthijs de Jong

De *Jan Tinbergen European Peace Science Conference* vond afgelopen zomer plaats in het Tinbergen Instituut te Amsterdam. Ingeleid door **Walter Isard**, werd gedurende drie dagen een groot aantal papers gepresenteerd op het raakvlak economie en conflicten en veiligheid. Het congres is een platform om resultaten bekend te maken van onderzoek, maar eveneens een middel om input te verkrijgen voorafgaand aan een publicatie.

Speltheorie domineert de theorievorming omtrent conflicten. Veel speltheoretische modellen laten zien dat conflicten een suboptimale uitkomst zijn en suggereren daarmee dat conflicten bij rationeel handelen niet zouden moeten voorkomen. Het feit dat oorlogen toch voorkomen doet af aan de verklarende waarde van deze modellen.

Kennelijk zijn spelers niet zo rationeel. **David Clark** van de Binghamton University ontwikkelt met anderen manieren om in deze modellen de mate van rationaliteit te veranderen en test deze modellen door middel van experimenten. Verschillen in de mate van rationaliteit kan gedeeltelijk het bestaan van gewelddadige conflicten verklaren.

Een ander speltheoretisch model kwam van **Branislav Slantchev**, welk een verklaring gaf voor de Amerikaanse nederlaag tegen China in de Korea oorlog. Hij presenteerde een model dat laat zien hoe het voor een sterke partij lonend kan zijn om zichzelf zwak op te stellen ten tijde van conflict. Meer empirische onderzoeken richten zich op oorzaken van conflicten, militaire uitgaven en de gevolgen van conflicten. **Olaf de Groot** tracht door middel van een het opstellen van een maatstaf voor het bestaan van minderheden in verschillende landen, ofwel Ethno-Linguistic Affinity (ELA), te laten zien dat spillover effecten van conflicten te maken kunnen hebben met relaties tussen minderheden in verschillende landen. **Nils Weidmann** toont aan hoe minderheden in Bosnië als gevolg van de oorlog minder gemengd werden. Hij vindt geen bewijs dat specifiek geweld de oorzaak is van de homogenisering van het gebied.

Een onderzoek van **Erik Gartzke** hield zich bezig met de vraag of conflicten tussen democratieën minder voorkomen, ook als het aantal democratieën toeneemt. **Fjelde en Hegre** van PRIO in Noorwegen deden onderzoek naar de verspreiding van democratie. Zij vonden dat de waarschijnlijkheid van een transitie naar democratie vermindert indien er in een land sprake is van corruptie. Gerelateerd daaraan is een onderzoek van **Jeff Carter en Glenn Palmer** dat aantoont dat niet-democratische landen beter kunnen mobiliseren, of middelen toewijzen, voordat een conflict begint, en sterker demobiliseren na een conflict dan democratische landen. Gedurende een conflict is mobilisatie gelijk. Op de lange termijn demobiliseren democratische landen echter sterker.

Onderzoek van **David Lektzian** richt zich op de vraag welke 'issues' in het verleden in het Westen hebben geleid tot oorlogen. Territorium komt veelal als oorzaak naar boven, echter zonder een vorm van strategische rivaliteit leiden deze conflicten niet tot geweld. Landeigendom speelt een rol voor **Sekeris en De Luca** van CRED in Namen. Zij laten in een model zien dat herverdeling van land nut heeft voor de grotere landeigenaren, omdat zij daarmee kosten voor conflicten afwenden.

Andere interessante onderzoeken zijn gedaan door **Desirée Nilsson** en **Ana Guerrero Serdán**.

Eerstgenoemde laat zien dat het betrekken van civil society bij het opstellen van een vredesverdrag, vrede meer kans van slagen heeft. De tweede toont aan dat kinderen in Irak, die in gebieden wonen waar veel conflicten zijn, minder snel groeien dan kinderen in andere gebieden.

Enkele publicaties zijn beschikbaar via de website van het PRIO:

<http://www.prio.no/NEPS/Conferences/2008-Jan-Tinbergen-European-Peace-Science-Conference-/>

Mededelingen

► Platform Duurzame en Solidaire Economie (PDS)

Zoals in de laatste EVV-Nieuwsbrief is meegedeeld, vond in januari in Tilburg de eerste conferentie van het Platform Duurzame en Solidaire Economie (PDS) plaats waarvan de *Verklaring van Tilburg* het resultaat was. De verklaring heeft het Nederlandse parlement en de Nederlandse regering bereikt en werd door velen getekend. (Zie www.economischegroei.net)

De voorbereidingen voor de vervolgconferentie zijn intussen in volle gang. Deze zal op 16 januari 2009 in Antwerpen plaatsvinden. Op 16 oktober jl. had in Utrecht een *expertmeeting* plaats om de vraagstellingen voor deze vervolgconferentie, n.l. de collectieve doelstellingen en strategieën naar een duurzame en solidaire economie, te concretiseren. Voor de EVV hebben Piet Terhal en Brigitte Janik aan deze bijeenkomst deelgenomen.

Aan het einde van het meeting werd een persbericht met een verklaring inzake kredietcrisis aangenomen die aan alle EVV-leden werd gemailed.

► Jaarvergadering

De jaarvergadering is geplanned voor 20 Januari 2009 en zal deze keer door onze Belgische afdeling worden georganiseerd. Plaats: Antwerpen. Tijd: 17 uur. Wij verzoeken u de datum alvast te noteren. De uitnodiging met de jaarstukken zullen in januari worden verstuurd.

► De **EVV-Nieuwsbrief** wordt als bijlage van een e-mail verzonden en op onze website geplaatst die zowel via www.epseu.org als ook rechtstreeks via www.epsnl.org en www.epsbe.org toegankelijk is. Wij stellen het op prijs als u onze Nieuwsbrief aan vrienden en belangstellenden wilt doorsturen.

► **Nieuwe leden** zijn altijd welkom en kunnen zich bij het secretariaat via janik@epseu.org aanmelden.

► **Donaties** kunnen naar de Nederlandse of Belgische rekening (zie beneden) worden overgemaakt. Wij danken alle betalende leden voor hun bijdragen.

Voorzitter:

Dr. Philip Verwimp
Vlaamse Kaai 55 bus 33
B-2000 Antwerpen
verwimp@epseu.org

Secretariaat:

EVV p/a Brigitte Janik
Gijbelandsedijk 16
NL-2974 VC Brandwijk
janik@epseu.org

Bankgegevens:

NL: 547 803 826 Vereniging voor
Economisten voor Vrede, Rotterdam
B: 068-2471724-94 EVV, Antwerpen